

Ady Endre: Ki látott engem?

Volt nálamnál már haragosabb Élet?
Haragudtam-e vagy csak hitem tévedt?

Szívem vajjon nem szent harang verője?
Vagyok csakugyan dühök keverője?

Kit mutatok s mit kutató szemeknek?
Nem csalom-e azokat, kik szeretnek?

Szeretem-e azokat, kiknek mondom?
Méltán gerjeszt haragot büszke gondom?

Ennen dühöm nem csak piros káprázat?
Azok forrók, kik közelemben fáznak?

Bolond tüzem, alágyújt-e szíveknek?
Szeretnek-e, kik szerelmet lihegnek?

Csókos szám miért tör szitokba rögtön?
Nem tenyeremet rejti csak az öklöm?

Pótolnak-e életet élet-morzsák?
Érdemlem-e szánásnak csúnya sorsát?

Szabad-e engem hidegen megértni?
Szabad közönnyel előlem kitérni?

Gerjedt lelkemnek ki látta valóját?
Ki lát, szívem, sebes és örök jószág?

Istenülő vágyaimba ki látott?
Óh, vak szívű és hideg szemű barátok.

„Ki látott engem?”

Ady

„Egy tanárban mindig az hat és vonz, ami benne láthatatlan.”

Brisits

Ha egy szülő ért a grafológiához

Kissé idealista, de reális alapokkal. Sok mindent elérhet, mert testi szenvedély nem köti. A jövőbe néz, és azért munkálkodik, „ami volt, volt” alapon. Brutalitás, erőszakosság, de nem mindég. /néha rájön/ A problémákat a legegyszerűbben igyekszik megoldani. A tényeket összefüggésekben keresi. Élénk ész, gyors gondolkodóképesség. A gorombaságig őszinte. Nem tanár, tudós típus. Kiváló érzék a művészetekhez, és az élet szépségeinek meglátásához. Nagy adag ki nem élt szexualitás. Kesernyész humor. Fantáziája, szellemi érdeklődési köre olyan élénk, hogy ez a gyakorlati életben való mozgásának szinte akadály. Gyakorlatilag megoldhatatlan elképzelések, amiért ő azonban minden tőle telhetőt képes megtenni.

(Tassy-Betz papa, 1958. dec. 12.)

Emberi értékek az iskolában

A József Attila Gimnázium történelmi évfordulója elgondolkoztatott arról, mi az, ami leginkább megmaradt gimnáziumi éveimből?

A serdülőkor éve, emberi fejlődésünk talán legérzékenyebb, legfogékonyabb időszaka, a középiskolai évekre esnek. Ez életünknek az a korszaka, amikor keressük önmagunkat, próbáljuk meghatározni egyéniségünket. Felgyorsult világunkban, amikor egyre több az ember, egyre nagyobbak a követelmények, a megnövekedett verseny miatt az iskolai eredmények, a tárgyi felkészültség egyre fontosabbá válik. Sokszor, amikor minden figyelmünket arra összpontosítjuk, hogy az egyes tantárgyakból milyen tanulmányi eredményeket érünk el, kevesebb gondot fordítunk arra, hogy ebben az időszakban fontos igazán, hogy milyen emberi hatások érnek bennünket. Általában kevesebbet gondolunk arra, hogy a lelki fejlődésünkkel szemben támasztott követelmények még inkább megnöttek, és ezt a felfokozott követelményszintet nehezebb észrevenni.

Az emberi értéket nem csak nehezebb lemérni, hanem azt is nehéz meghatározni, hogy mit tartunk emberileg értékesnek. Mivel az USA-ban élek, méginkább. Gyermekeim Magyarországon születtek, de amerikai iskolába jártak, nagyon gyakran gondolkodtam ezen. Részben ez indított arra, hogy az iskola évfordulójáról megemlékezzem.

Az egyéniség fontossága, az önállóság, a szabad vélemény. a különböző gondolkodású emberek elfogadása, tiszteletben tartása, életünk szabad irányítása, a különböző fajok, vallások megbecsülése, olyan fogalmak, amelyek a világ minden részén egyre általánosabbak. Mindegyik hozzátartozik az emberi szabadság fogalmához, a demokratikus gondolkodáshoz, ami felé a világ nagy általánosságban halad. Az USA-t csak azért említem külön, mert itt mindez jobban a mindennapok valóságához tartozik. Nincs még egy ország a Földön, ahol a különböző fajok, vallások, kultúrák olyan közelségben élnek együtt, mint itt.

Az önállóságra való igény mindenhol nő, az egyén szabadsága szinte korlátlan, abban az értelemben, hogy szinte mindenhez hozzá lehet férni; egyre inkább az egyéntől függ, hogy milyen utat választ magának. Ebből következőleg az egyén felelőssége nagy mértékben megnőtt, és ez főleg erkölcsi és emberi felkészültséget, nem pedig tárgyi tudást igényel. Az emberi példa mindig nagyon fontos eszköze volt az erkölcsi nevelésnek.

Sokszor egy nem mindennapi esemény az, ami megvilágítja előttünk valakinek az igazi arcát. 1995 nyarán a dallasi ciszter gimnáziumba látogatott egykori tanárom V.F., és ez alkalomból eljöttek hozzánk az ott tanító magyar származású tanárok. Az otthonról jött látogató mindig nagy esemény, de ez még a szokásosnál is érdekesebb volt, mert ritkán fordul elő, hogy egy tanár jön meglátogatni a tanítványát, több mint huszonöt év után. A dallasi ciszter gimnáziumban tanító, évtizedek óta itt élő magyar származású papoknak gyakran meséltem diákkori emlékeimből: hogy történelemből V.F. tanár úrral Rákóczi Ferenc emlékiratait olvastuk órákon át; hogy nyári kötelező olvasmányaim egyike Dante Isteni színjátéka volt (nem hiszem, hogy ezt akkoriban sok gimnáziumban olvasták); hogy Szerb Antal irodalomtörténetét olyan gyakran használtuk, hogy az USA-ba is elhoztam magammal; hogy az Élet és Irodalom című újságot minden héten meg kellett vennünk és elolvasnunk; mindez mennyivel több és érdekesebb volt, mint a kötelező anyag.

Látogatása igazi élmény volt. Szemben ültem a tanárommal, akivel az elmúlt huszonöt év alatt szinte alig találkoztam, és ő mesélt a tanítványairól. Szinte nehéz volt elhinni, hogy mindenkre emlékezett, akit valaha is tanított (közel negyven év alatt), nyomon követte sorsukat, tudta, hogy ki hol él, mint csinál, hogyan alakult az élete, ismerte gondjaikat, örömeiket, fájdalmaikat. Megható volt felismerni valakiben lényének igazi arcát, nem a magyar-történelemtanárt, hanem azt a kivételes nevelőt, aki embereket nevel. Úgy éreztem, találkoztam valakivel, aki száz és száz tanítványán keresztül megvalósította magát, és közben hű volt önmagához, az álmaihoz, amit fiatalon maga elé tűzött.

Emberi példa? Biztos vannak mások is. Az élmény, amit a vele való beszélgetések jelentettek, bizonyította nekem, hogy mennyire igényeljük mindannyian azokat, akik egy tantárgy tanítása közben a nevelésre koncentrálnak. Csak később tudtam megfogalmazni, amit akkor éreztem: olyan volt, mintha a lelkiismeretemmel ültem volna szemben.

A dallasi ciszter gimnáziumnak van egy érdekes hagyománya: minden évfolyamból egy tanulót kitüntetnek a Szent Bernát-díjjal. Ezt a kitüntetést az a diák kapja, akit az osztálytársai az év folyamán a legjobb embernek ismertek meg. Maga az iskola is a Szent Bernát-díjat tartja a legértékesebb jutalomnak. Milyen nemes gesztus ez, figyelmeztetni mind a diákokat, mind a szülőket, hogy az emberi értékeket legalább annyira meg kell becsülni, mint a kiemelkedő tanulmányi eredményt.

Hálás vagyok az iskolának, amelyből eljöttem. Biztos vagyok benne, hogy a kép, amely ebben az összeállításban a József Attila Gimnáziumról kialakul, bizonyíték lesz arra, hogy az iskolában szerzett élményeink pozitív irányban meghatározó események voltak.

(Megyaszi, 1997)

Takarodj haza!

Azon a napon az ördög bújt belém. Közeledett az év vége, énekórán ültünk, mindenki zajongott, káosz volt, de Sass tanár úr rendíthetetlen elszántsággal próbált belőlünk egy dalt elővarázsolni. Én csak azért is óbégatva doboltam a padból kiálló léccel, melyen az énektanár türelmét veszve, böszülten kikapott a kezemből, és üvöltve apró darabokra tört az asztalomon. Lángolt az arca és remegett a keze. Osztályfőnökünk, Zebi előlépett az osztályterem mögötti szobájából, megállt a küszöbön és metszően

nézett. Behívott a szobájába, s ahogy becsukta az ajtót, már zuhogtak is a pofonok. „*Takarodj hazamondta feszesen-, befejezted az iskolát!*” Irgalmatlanul szégyelltem magam, összeomlottam, hazakullogtam. De hát ezek voltak azok a pontos ütések, amelyek egy majdnem tragikus balesetet, Sass tanár úr drámáját, az én hirtelen magamra döbbenésemet és az ő ösztönös (?), tudatos (?) lélekjelenlétét egy határozott mozdulattal a helyére tették. Este megjelent otthon, és a szüleimmel három órán át beszélgettek rólam. Válságosnak éreztem a helyzetemet. Végül mégis maradhattam. Ezzel a döntéssel azonban nagyobb súlyt raktak rám, mintha szélnek eresztettek volna. Vasbányai Ferenc (Zebi) 1957-től 1997-ig tanított magyart az egykori József Attila Gimnáziumban, a Jóskában (ma Budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium). Kiegyensúlyozott, nyugodt, fegyelmezett és fegyelmező volt. Szilárd, kiszámítható és felnőtt. Áradt belőle a méltóság, az okosság, a bölcsesség. Kicsit fanyar, csipkelődő, ironizáló stílusa mögött szeretet, segítőkészség és rettenthetetlen figyelem lakozott. Mindig mindenkit meghallgatott, nagyokat lehetett vele beszélgetni. A kamasz világfájdalmakat nagy gyakorlattal rántotta ki kátyúból. Mondatai után elrendeződött a világ.

Nem öregszik, negyvenéves korában ugyanúgy nézett ki, mint most, hetvenévesen. Az a különös pedagógus, aki egyfelől (anyaian) ölelő és befogadó, másfelől (atyaian) buzdító, lelkesítő, tüzelő. Szürke köpenyben járt mindig, keveset gesztikulált, memóriája mindenkit elképesztett. Beszélgetéskor vibrálva, csapongva, hatalmas, rendszerezett ismeretanyagot kezelt: történelemben, művészettörténetben, irodalomban, filozófiában, vallástörténetben, pszichológiában, földrajzban, borkultúrában biztonsággal mozgott. Az iskolában mindenkit ismer, akit nem személyesen, arról is tudja a lényegét. Jókat lehet vele nevetni. A rend, a fegyelem, a mértékletesség, a teljesítés, a tisztesség maximalistája. De aki jól megfigyelte, észrevette szemében azt a huncut, kaján kis mosolyt, amelyet csak azok érdemeltek ki, akik az ő maximumát lázadva, visszamosolyogva túllépték. No, ezek mindig szabálytalan emberek voltak. Nagyra vitték vagy megbuktak, karriert csináltak vagy elsüllyedtek, robbantottak vagy megfeneklettek – de ő tévedhetetlenül látta, hogy sorsuktól rendkívüli lehetőséget kaptak. És bármilyen történet velük, a sokadik érettségi találkozón is kiderült, hogy ő hozta lendületbe őket. Csendes, szelíd és kérlelhetetlen tükör, ha vele szemben ülsz. Vajon mikortól képes az ember magát kívülről látni...?

Emlékszem olyanokra, akik nem szerették, nem bírták a stílusát. Sosem akartam meggyőzni őket, vagy megvédeni őt. Mestert választani személyes ügy.

(Füle, 2001. május 30. Nők Lapja)

Érdekes álom Z-ről

Z. megy a sulis felé, és ahogy a kapu alá ér, hirtelen megnő, hogy a homloka éppen az ajtó felső keretével kerül egy vonalba. De ezt föl se veszi, megy tovább, kiütve az ajtókeretet, a lépcsőház felé nem hajol le, végig egyenes derékkal és nyakkal jár és lassú ütemben (de arányosan az egész alak) nő tovább.

Az ajtókat és a lépcsőház bolthajtásainak ívét ugyanúgy kiüti, mint a kapunál. De úgy megy, hogy nem figyel erre, teljesen természetesen jár. A téglák meg mindenütt záporoznak, a vakolat hullik, mögötte kitört ajtókeretek és faldarabok. Végre beér a félemeletre, arra a folyosóra, ahol a tanári szoba bejárata van. Ekkor hirtelen nagyon fölgyorsul a növekedés üteme, nem bír már elférni, végül egészen össze kell kuporodnia, majd hasra feküdni, hogy a lábai elférjenek hosszában.

Akkor kinyitja a tanári ajtaját, benyúl az egyik kezével és végigsöpri az egésztestet. Székek, íróasztalok felborulnak, ablakok kitörnek, ő meg söpri, söpri, hogy csak úgy potyognak a doktorok ki az ablakon a templom mellé.

Mikor kitisztította, kihúzta a kezét, hirtelen zsugorodni kezd és mikor visszanyerte eredeti alakját, megállt egyenesen, nem feszesen, csak egyenesen és azonnal osztódni kezdett, először két oldalra kétfelé, majd négyfelé, nyolcfelé, tizenhatfelé, és így tovább négyzetesen, egészen megtöltődött a folyosó. Akkor csöngettek, minden osztályba bement egy Z. és megkezdődött a tanítás.

(Tallum, 2001. Mesék, álmok, történetek)

A hallhatatlan és a hallható határán

...Emlékszem, egy koncertturnéval záródott a munka. Ennek a turnénak a legvégén egy gyönyörű kisvárosban, Bath katedrálisában énekeltünk, és a zárás egy szabad improvizáció volt, el-el sétáltunk az oszlopok között, és a hangok útján találkoztunk egymással. Nagyon elevenen él bennem, ahogy a tanárom hangja és az én hangom találkozott, kísérték egymást és táncoltak együtt, a legtisztább értelemben egyesültek hangjaink abban a térben. Ez volt Angliában a legdöntőbb élményem a zene területén.

- *Említetted, hogy itt kerekedett le egy nagyon fontos „tér” benned, itt váltál szellemi emberré. Emlékszel rá, hol ennek a folyamatnak a kezdete?*

Amikor kamaszkorba léptem, nagyon kezdtem vágyani arra, hogy találjak egy szellemi vezetőt, vágytam arra, hogy egy másik ember szemén át bele tudjak nézni ebbe a világba. Ez a gimnáziumban adatott meg nekem, ahol volt egy fantasztikus osztályfőnököm, aki a magyartanárom is volt, Vasbányai Ferenc. Hihetetlen tekintélye volt és sugárzó személyisége. Mélyen vallásos, szellemi ember volt, de a négy év során nem derült ki, hogy templomba jár. Soha nem beszélt konkrétan a vallásról. Egész vallásossága és hite át tudta hatni a lényét. Szinte minden gesztusára emlékszem. Emlékszem arra az éjszakára, amikor a szellemi irány megnyílt számomra. Álmomban ennek a tanáromnak a kezét láttam, amint a fejem fölé emelkedik, nem érinti meg a fejemet, de érzem a melegét, és tudom, hogy ez az ő keze. Megelőzte ezt egy konkrét esemény is, amikor ő a fejemre tette a kezét egy nagyon fontos pillanatban. Nagyon nagy érzéke volt ahhoz, hogy kiemelje azokat a pillanatokat, amikor a diákok rátaláltak önmagukra. A dolgozatírás nála sosem volt félelmetes, hanem mindig ünnep volt, mert megteremtette ezt a hangulatot. Nem a jegy volt fontos, hanem, hogy ki tudod-e mondani magadat a világnak vagy sem. Ha sikerül, az szent pillanat. Ezt ő így sose mondta el, ez mind sugárzott abból, ahogy ő hozzánk viszonyult, és ahogy jutalmazni tudta, nem jeggyel, persze azzal is, hanem gesztusokkal, nézéssel azt, akinek ez sikerült, aki megírta élete dolgozatát, amiben önmaga lett. Ez mindenkinél máskor történt, valakinek Radnóti Miklósnál, valakinek a középiskolánál, nekem József Attilánál. Amikor ez a dolgozat nagy kínok árán megszületett, és többszöri átírás után - mert a dolgozatot hazavihettük és tovább dolgozhattunk rajta- végre beadtam, remegve vártam a dolgozatosztás. Ezt mindig áhítat, mély csend vette körül. Kiosztotta a dolgozatot, odasétált hozzám és egyetlen szót sem szólva rátette a fejemre a kezét. Majd lehajolt hozzám, megfogta a kezem, és azt mondta köszönöm szépen. Csak három szó volt írva a dolgozat alá: SZÉP, SZEMÉLYES, HÍVŐ. Nagyon nagy pillanat volt ez, mert ő megértette, hogy valami megszületőben van. Azóta is úgy tartom, hogy ő a szellemi apám, aki ott volt a szellemi születésemnél, és elindított engem ezzel a három szóval, meg a kezével.

- *Hogyan kezdődött a zenélés?*

Van egy korai emlékem. A Móricz Zsigmond körtéren nőttem fel, nagy zajban, de szép zajokban, azt mondhatom. A házunk előtt nemigen járt autó, csak villamos, ott kanyarodtak, nyikorogtak, csikorogtak, és ezek a nyikorgó, csikorgó kerekek megrezegtették ablakainkat. Mélyen maradt bennem, ahogy lágyan sütött be a nap az ablakon és közben csöndesen zenélt a villamostól. Nagyon

korán kibuggyant belőlem, úgy öt-hat éves koromban, hogy zenélni szeretnék. De nem zenélhettem hivatalosan, mert nálunk a családban mindenki botfűlű volt, és a szüleim úgy gondolták, hogy biztosan én is botfűlű vagyok. Úgyhogy én már hatéves koromban angolul tanultam, mert ezt ők sokkal hasznosabbnak találták, mint a zenélést. A zsebpénzemből azonban már kisgyermekként hangszereket vettem. Először egy triolát, aztán furulyát, min megtanultam magam játszani. A lépcsőházunkban nagyon jó akusztika volt, kiálltam az ajtónk elé, és ott énekeltem, furulyáztam. Titokban reméltem, hogy mások is hallják, de ha jött valaki, akkor gyorsan beszaladtam. A házmester nénink úgy hívott engem, hogy „a ház filemiléje”. Ez volt az első dicséret zenei pályafutásom alatt. Először zenét írtam, és csak később tanultam meg zenét olvasni és kottából játszani. Ahogy az első hangszerem megvolt, a saját dallamaimat kezdtem játszani, és ez a kezdet fontos egész életemre.

(Gajdos, 1986.)

Vallomások az iskoláról

Most, amikor megpróbálom elbeszélni azt, amit a budapesti József Attila Gimnáziumról tudok, vagy tudni vélek, érzem: nehéz terhet vettem magamra. Egy intézményt kiismerni csak hosszabb benneéléssel lehet, de megjelenítéséhez még ez sem elég, szükség van arra is, hogy az elmélyült érzés és tapasztalat kifejezőkészséggel és elfogulatlansággal párosuljon. Mindebből számomra csak az elfogulatlanság képessége van adva. A József Attila Gimnáziumra – mint sok más intézményre – kívülállóként tekintek, újként érdeklődéssel, mivel csak a legutóbbi időkben, bizonyos hiányérzettől szorongatva gondoltam végig, s értettem meg, mit jelenthetnek a társadalom és az ország számára azok az intézmények, iskolák, ahol következetesen és hatékonyan a minőség tiszteletére, a teljesítményre és az erkölcsre neveltek. Ezzel kapcsolatos érzéseimre is csak most, férfikorom előrehaladtával döbbsenem rá, mintha ezekhez az érzésekhez – a szó elvont értelmében – fel kellett volna nőnem.

Határozottan érzem tehát, hogy elegendem van a tunya és erőszakos, az ostoba és nagyhangú, az egyenlőség akarását mímelő és uralkodni vágyó emberekből, a közkeletű jól tájékozott barbárságból, amelyre az érzéketlen sokatagítás jellemző, s ezzel együtt a szellemi értékek tiszteletének hiánya. Elegendem van abból, hogy felülkerekedni lássam azokat, akik csakis az anyagi vagy a társadalmi érvényesülés kicsinyes fogásaihoz értenek, akik kiismerni vélik az életet, mivel tudják, *mitől döglök a légy*, s erre a tudásra alapozzák biztonságukat és viselkedésüket, amelynek lényege az értelmes hajlékonyság, a legközönségesebb mimikri. Természetesen nem tudok ellene tenni, de undorít ez az értelem, s a ráépülő, valóságnak látszó, mégis kétszeresen hamis világ. Ebben a világban csak az jelent értéket, ami megfogható és önértékből felhasználható; tehát a pénz és a helyzeti előny, a felülkerekedés a siker eszköze. És a siker, bármilyen érdem nélküli, persze leplezni tudja azt, amire épül: a kisztílúséget, a gátlástalanságot, a szolgálattelket. Ugyanakkor az állhatatosság, a nagylelkűség az igazért vállalt áldozat már-már az ostobaság és életképtelenség jellegét ölti fel.

Kétezer éves mondás jár a fejemben: „...a világ fiai eszesebben forgolódnak a maguk nemzetségében, mint a világosság fiai.” Igen ám, de hinnünk kell mégis, hogy a világosság fiai írják az ember történetét.

Lám férfikorom kései érzése magával ragadott, olyannyira, hogy a fennköltség hibájába estem. A fennköltség a nagyotagítás jele, az ember ilyen módon próbálja leküzdeni óvatosságát, gátlásait, s észre sem veszi, amikor átlépi a nevetségesség határát. Térjünk hát vissza a józan tárgyilagosság hangjához, hiszen nem a manapság stílszerű *nemzeti sorskérdésekről* lesz szó a következőkben, hanem egy középfokú oktatási intézményről, az ott dolgozó tanárokról és az ott tanuló diákokról, ismeretekről és nevelésről. *Semmi szükség hát képzavaros hegyi-beszédre.*

Állapítsuk meg tárgyilagosan, hogy a József Attila Gimnázium jó iskola, a legjobbak közül való. Léte és kiválósága persze nem befolyásolja mindennapjainkat, nem könnyíti és nem súlyosbítja gondjaink terhét, jelentősége - anyagi szempontból – elenyésző, kézzelfogható hasznot nem hajt, sőt fenntartása pénzbe kerül. Szellemi értékkeremtő erejét nem könnyű felbecsülni, a hét érettségiző osztályból évenként körülbelül százötven fiatal kerül egyetemre, főiskolára; ez a szám a felsőfokú oktatási intézményeink hallgatóinak összlétszámához viszonyítva ugyancsak csekély. Végül is a diplomát szerzett józsefattilásokat - bár pályájukon közülük sokan szépen haladnak előre - magába fogadja a magyar értelmiség személytelen közege, s rendíthetetlen átlagával el is nyeli, mint folyót a tenger. Jól tudjuk, a tenger a folyóktól nem lesz sem sósabb, sem édesebb. S ha eszünkbe jutna a kovász példája, amely csöppsége ellenére a kenyeret életre kelti, ismét figyelmeztetni kell magunkat: *a fennköltség és a gyanús példálózás nem helyénvaló*. Ha van ilyen kovász, van másfajta kovász is.

Érzéseimet elleplezni azonban oktalanság: amikor egy-egy józsefattilás fiúval vagy lánnyal beszéltem öröm fogott el, hogy vannak ilyen gyerekek: amikor egy-egy tanárral találkoztam, arra kellett gondolnom, jó, hogy ilyen emberek is vannak közöttünk. Jó érzésemet szívesen osztom meg a Magyar Nemzet olvasóival. Iskolájukat és közösségüket a József Attila Gimnázium diákjai és tanárai Jóskának *becézik*, s a becézés a szeretettel rokon.

Minden elhatároló és kisebbitő szándékom ellenére az olvasó nyilván tudja, hogy fontosnak érzem azt, aminek elbeszélését vállalom. Tárgyilagosságomban képmutatás van, kívülállásomban hamisság, hiszen rólam is szól ez a történet. Tudom, hogy az a négy év, amelyet egy vidéki gimnáziumban és kollégiumban töltöttem sok évvel ezelőtt, kétségkívül életem meghatározója, ott és abban az időben dőlt el, hogy velem és belőlem mi lesz, még akkor is, ha ez a döntés észrevehetetlen és merőben szellemi természetű volt. Bensőm jellege, érdeklődésem és értékrendem azóta nem sokat változott. Az élet - tanulásaival – legfeljebb óvatosságra intett, mivel nem voltam hajlandó kijárni iskoláját. Így hát magamba tekintve tudom, hogy az, ami a jóskásokkal négy év alatt történik, lényük szempontjából meghatározó, szinte változhatatlan. Érettként hagyják el az iskolát, s ebben az érettségben benn foglaltatik a jellem, a minőséghez és teljesítményhez való viszonyulás, s a világszemlélet, amely lehetővé teszi, hogy az ember határozott céllal és szándékkal vágjon neki az idegen világnak. E négy év alatt létrejöhet a tudás, műveltség és jószág akarása, nevelői példák nyomán kialakulhat az értelmiségi jelleg és szemléletmód, amely elsődlegesnek tekinti a szellemi értéket, legjobbjait talán arra is alkalmassá teheti, hogy bizonyos anyagi vagy helyzeti előnyökről a tudomány, művészet, hivatás szolgálatában lemondjanak. Tudom persze, hogy egy fiatal, tizennégy-tizennyolc éves korában nem érti pontosan, mi történik vele, nem érzi, hogyan szilárdulnak meg benne a dolgok, miképpen és mennyiben hat rá az iskola és mellette a külvilág. Bizonyára nem is a nevelés hat rá, hanem egy-egy ember, annak szeretete és példaadása. Ezért az oktatási intézmények színvonala a tantestületek színvonalával mérhető. sőt, olykor néhány nagy tudású és jellemes pedagógus saját képére formálja az iskolát. Ha az ember magába néz, és eltűnődik afölött, hogyan nevelték, mindig csak kétféle hatékony, érzékelhető dologra bukkan, a szeretetre és példaadásra. Szavakra, dorgálásra, intelmekre nem emlékezik.

Volt egy irodalomtanárom Pápán, ha alakját felidézem, megjelenik előttem valami égőszemű, látnoki lobogás. Oly mély alázattal, tudással és hevülettel beszélt Vörösmartyról, Petőfiről, Adyról nekünk, hogy szívünkben természetesen alakult ki az a meggyőződés, miszerint a legmagasabb rendű szellemi termék az irodalmi mű, s egyetlen erkölcsiség van: amit nagy költőink a történelmi idők során mindmostanáig képviseltek. Én ettől a meggyőződéstől máig sem szabadultam. Más törekvésem sohasem volt, minthogy az ilyen erkölcsiséghez közeledjek. Kudarcaim is itt értek tehát. Csapó Gyula - így hívták tanítómat – soha, egyetlen szóval sem nevelt, de amikor felfedezte és gyámolította irodalomhoz való vonzódásomat és képességetem, lényéből olyan szeretetet és megbecsülést éreztem

felém áradni, hogy az érzés magával ragadott, s mindmostanáig emberszeretetem és önbecsülésem alapja lett. Ha nem találkozom ezzel az emberrel, másfajta lennék. Hiszem, hogy az ő indíttatására az irodalom nevelt, meghatározva törekvéseimet, érdeklődésemet, teljesen előírva értékrendemet.

Csapó Gyula sohasem mondta nekünk, hogy legyünk szabadságszeretők, de oly magasra helyezte Petőfit, hogy számomra a szabadság - elérhetetlensége és minden bonyolultsága ellenére - a legáhítottabb dolog maradt; nem bízott bennünket erkölcsre, a szépség tiszteletére, de hangja elfulladt, ha a szelíd Arany Jánost olvasta fel: „Ha egy úri lócsiszárral / találkoztam, s bevert sárral, / nem pöröltem, félreálltam, / letöröltem...” Nem buzdított senkit merészségre, de ma is előttem van az erő és a hit, ahogy Ady szólt belőle: „Ne félj hajóm...” Tőle tanultam meg, hogy csakis a teljesítmény minősít. Tőle tudtam meg, hogy Petőfi külön akárciké, s így a szabadság vágyához és az együttérzés képességéhez jutottam. Magyarra tanított, és tőle tudom, bár sose mondta, hogy szépen kell élni. Hitet és lelkeséget tanultam tőle, gyanakvásra, megalkuvásra csakis az élet szoktatott. Így hát hiszek a jó iskola, a jó tanár értékrendjében.

A József Attila Gimnázium a Villányi úton áll, a Feneketlen-tó közelében, mögötte a Gellérthegy déli lankái húzódnak. Az épületet tatarozzák. Nagy, sárga tömbjét állványzat veszi körül. Évek óta folyik a felújító munka, máris meghaladva az egykor volt építkezés teljes idejét.

Az élet így behatolt az iskola falai közé, megmutatva nehézségét, gondjait és tartalmi mélységeit, egyúttal megcsúfolva a gyorsuló időt. Az intézetet az zirci ciszterci apát alapította 1912-ben. A negyvenhat évvel később bekövetkező államosítás után a gimnázium József Attila nevét vette fel.

Az ezután következőkben, tőlem telhető elmélyültséggel, az intézmény történetét, de leginkább jelenidejét beszéltem el. Ha az olvasónak tetszik e beszéd, tartson velem.

(Kristóf Attila cikke a Magyar Nemzetben, 1986)

Zebi meghívója

„Kedves Volt Iskolatársunk! Szeretnénk, ha csatlakoznál hozzánk május 14-én, vasárnap délután régi iskolánk épületében (XI. Villányi út 27.) tartandó előadáson és baráti összejövetelen. A műsor délután öt órakor kezdődik. A díszteremben tartandó előadáson fellépnek a József Attila Gimnázium volt diákjai, többek között Bálint András, Cseh Tamás, Frenreisz Károly, Jordán Tamás, Kertész Tamás, Maros Gábor, Mikó István, dr. Szilágyi András és a Studium Dixieland Band. A találkozót a nemrég létrejött Alma Mater JAG Alapítvány rendezi. Az alapítvány sok, a legkülönbözőbb évfolyamokban végzett „jóskás” diák kezdeményezésére alakult. Célunk az egykor budai Szent Imre Gimnázium és a József Attila Gimnázium hagyományainak ápolása”.

A meghívót Zebi hozta - személyesen. Annyit mondott: „Kérlek, feltétlenül gyere el. Fontos, hogy ne feledkezzünk el egymásról!” Zebi - azaz Vasbányai Ferenc tanár úr, aki történelmet és magyart oktatott hittel és szívvel évtizedeken át e gimnázium ódon falai között - ma is nemzedékek számára jelképezi az emberi tisztességet és az imponáló szakmai tudást. Tanulóit önálló gondolkodásra nevelte, gyakran félretette a tankönyvet és arról magyarázott, ami diákjait érdekelte. Nála soha nem a biflázó, a magoló, hanem a saját útját járó, gondolkodó diák kapott jó jegyet. Óráin butának tűnő kérdésért, útkereső felvetésért nem járt tanári feddés. A hivatalos „oktatási vonaltól” igyekezett függetleníteni magát - számára irányadó mindig a saját lelkiismerete volt. Igyekezett arra is megtanítani diákjait, hogy a gimnázium padjai elhagyva igyekezzenek Prothagoras szavainak szellemében élni: „Minden dolognak mértéke az ember.”

Sokan azt mondják: napjaink iskoláiban az a legnagyobb gond, hogy kevés az olyan tanár, aki igazi egyéniség. Akire fel lehet nézni, aki nemcsak tudásával, hanem tetteivel is példát mutat a ma gyakran nehezen kezelhető tizenéveseinek. Nos, Zebi a katedra feledhetetlen alakja - nemzedékek számára. Mondhatjuk azt is: az utolsó mohikánok egyike.

Amikor a kerületi önkormányzat döntése értelmében néhány éve a József Attila Gimnázium megszűnt a Villányi úton, s a Ciszterci Rend törvény adta jogával élve visszavette az egykor államosított épületét, Zebit -több kollégájával- együtt nem marasztalták. Fájó szívvel elbúcsúzott hát attól az épülettől, ahová egy élet munkája kötötte. De még szerkesztett az 1997-ig tartó korszakról egy kétkötetes művet az utókornak - egykori diákok visszaemlékezéseit rendezte kötetbe.

Zebi nyugdíjasként sem pihen. Ma egy másik gimnáziumban tanít. Hiteles forrásból tudom: ugyanúgy rajonganak érte mai diákjai, mint az egykoriak.

Érdemes lenne megfejtetni a titkát. Talán ismét tanulhatunk tőle valamit.

(F.G. Népszabadság, 2000. május)

Egy elegáns tekintetű úr

Velem szemben ül egy elegáns tekintetű úr, Vasbányai Ferencnek hívják. A szemembe néz; alighanem a gondolataimba lát. Lehetne ez kellemetlen is, de nem az, tapintatos érdeklődés csupán. Beszélgetünk. Gondolatokat, mondattöredékeket karcogatok a jegyzetfüzetbe, hogy minél pontosabban megrajzolhassam portréját. Figyelek, vadászom az értékes mondatokat, és arra gondolok: miközben koncentrált figyelemmel igyekszem megfejtetni őt, ő már, csendesen mosolyogva, rég megfejtett engem.

Vasbányai Ferenc pontosan negyven esztendeig volt a József Attila Gimnázium tanára, márpedig ennyi idő elteltével egy tanárember a legapróbb gesztusból, a legrejtőzködőbb pillantásból is regényeket olvas ki.

A tanárember, mondom, de azért ezt a szót pontosítani, ha szabad egy ügyetlen viccet: fontosítani kell. Mert a tanárember nem attól tanárember, hogy katedrára áll és oktat.

Hanem mitől, kérdezzük.

Csend lesz, kicsit gömbölyű csend. Hát ezt meg hogyan lehet néhány mondatban összefoglalni?

Említsük meg mindenekelőtt, hogy már tizenéves korában Kosztolányit és Márait olvasott? Szóljunk arról a füzetéről, amelybe azokat a bölcsességeket, aforizmákat másolta bele, melyekről úgy gondolta: útmutatást adnak egy életre? Beszéljünk az egyetemi éveiről, netán arról, hogy 1953-54-ben egyetlen hallgatója volt a Platónról szóló előadásoknak? Idézzünk meg okos tanárokat, vagy az '56-os időket, mely után (mivel néhány diákját nem akadályozta meg abban, hogy segítséget nyújtson sebesülteknek) Vasbányai tanár urat is megbüntették; igaz, őt csupán áthelyezték a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolából a József Attila Gimnáziumba? S, ha már itt tartunk, vizsgáljuk meg miért esett Széchenyire, Rotterdami Erasmusra, Albert Schweitzerre, Ady Endrére, Németh Lászlóra, Michelangelóra, Latinovits Zoltánra, valamint Márai Sándorra osztályai névadó-választás? Esetleg idézzük Vasbányai tanár úr gondolatait arról, hogy miért volt fontos anno, hogy a „klasszikus tanár” reggel kilenctől este kilencig bent tartózkodjon az iskolában, beszélgessen a kollégákkal, és miért hagyott oda csapot-papot, ha egy diák megkereste valamely gondjával? Talán a választ is adjuk meg, azaz mondjuk el, hogy akkoriban, a profanizált világban, ahol már nem voltak gyóntatószékek, mindennél lényegesebb volt, hogy a diáknak mindig legyen kihez fordulnia?

Másoljuk ide Vasbányai Ferenc hasonlóan fontos megjegyzését, mely szerint, nemcsak klasszikus tanár létezik, hanem klasszikus diák is, olyan, aki továbbgondolja a hallottakat, alkotó légkört teremt, amelyben tanár és diák még azt is ki tudja mondani, amit egyébként nem tud? A tanár úr nyomán idézzük Németh Lászlót, aki szerint „Nem lecke az, amit óra végén számon lehet kérni”? Vagy Füst Milánt, aki szerint „áhítat nélkül nincs kultúra”, és tegyük hozzá saját mondatait, mely szerint „nemcsak parancsolni kell, és rendre utasítani a diákot, de magunkhoz is kell emelni”? Kérdezzük meg, hogy a fentiek szellemében szerinte miért vérlázító, hogy a napokban az oktatási államtitkár egy beszédében háromszor azt mondta, az „oktatás tulajdonképpen szolgáltatás”? Elmélkedjük arról, hogy miért baj az, hogy a szülők jelentős része is ezt gondolja? Vagy citáljunk egyéb bölcseket, akik szerint: aki nem szenvedett, nevelni sem tud, hiszen csak a megpróbált életből származhat hitelesség? Esetleg idézzük a tanár úr gondolatait a barátság fontosságáról? Merjük-e keserűen ideírni, hogy szerint az igazi, jellemformáló barátságok ideje lejárt; a gyerekek nem ismerik, és igazán nem is szándékoznak megismerni egymást? És tegyük-e hozzá, hogy ez nagyon nagy baj, miként az is, hogy hiányoznak a közösségteremtő és őszinteséget provokáló együttlétek, hiányzik a 10 és 18 év közötti fiatalok diákéletének szervezett formája, és ennek hiányában ezek a gyerekek nem tudnak felkészülni a közéleti cselekvésekre. Vagy emlékezzünk arra az esetre, amikor éjjel kettőkor, egy kétségbeesett szülő kérte a tanár urat, ugyan, segítene már hazakönyörögni részeg fiacskáját egy budapesti sörözőből?

Egyáltalán: mondatokba, gondolattöredékekbe kapaszkodva kiderülhet-e valami arról, miként gondolkodik egy olyan ember, akinek nem csupán szolgáltatás a tanítás? Akinek keze alól Vallai Pétertől Váli Dezsőn át Mizsér Attiláig értékesebbnél értékesebb emberek kerültek ki? Aki kijárta, hogy az iskola volt diákjainak írásait, gondolatait egybegyűjtve, afféle emlékkötet jelenhessen meg a József Attila Gimnáziumról. Aki hetven –nem tévedés: hetven- zsákban őrzi az iskola tárgyi emlékeit, a gimnáziummal kapcsolatos fotókat, publikációkat? És aki ezúton is kér mindenkit, küldje az efféléket, hogy újabb kötetekbe rendezve, vagy akár kiállításon tiszteleguessenek az egykori József Attila Gimnázium előtt azok, akiket megtanítottak olyan egyenesen és őszintén a szemekbe nézni, hogy ne legyen előttük titok az életben.

Szeretnék valami nagyon fontosan papírra vetni. Tessék mondani, mit csináljunk?

(Népszabadság, 2001. július 9.)

Mondd és énekelj!

Nem hallgatnak meg, nem figyelnek Rád?

Te ne add fel és csak menj tovább

és mondd és dalolj, énekel,

legyen ez nekik az örök égi jel,

az örömhír, a szellem napvilága.

Ne húljön ki benned a forrongó láva

és mondd, azért is énekelj, de sose légy kevély

ne vegyék el a hitedet, mely több, mint szenvedély,

Küldetés, hit egy szebb világba,

Te menj, küzdj és soha ne légy gyáva

(Meskó, 2006. ápr. 21.)

Kedves Feri barátom, örök tanárom!

A kedves fenti versemet lelkednek ajánlom, mert fontos vagy nekem és nekünk, kik hallgatnak Rád s féltve szeretünk.

Szeretettel: Bánk

(Meskó, 2006. április 21. – kézirat)

A világválság

Arról, hogy világválság van, ezerkilencszáznolcvanöt telén viszonylag kevésbé vettünk tudomást. Jelentősége annak nem volt, hogy akkoriban a Villányi út elején, az Egri gödör nevezetű közintézmény (public house) fölött, de már a nyugodt magasban, a harmadik emeleten laktam. (Ma azért már elfog valami árnyfinom nosztalgia a Móricz Zsigmond körtér vagy a Bartók Béla út környékén.) Az akkori József Attila Gimnáziumba jártam „telente melegedni”. (Kopogós telekre emlékszem, a hatalmas belmagasságú, régi polgári lakásban pedig cserépkályhába szerelt villanyfűtés: sehogy se tudta kifűteni a szobákat.) A világválság folyamán észrevétlen suhant volna el a fejem felett, ha a Magvető akkoriban népszerű füzet sorozatában, amely hangzatos Gondolkodó magyarok címet viselte, Hamvas Béla három esszéjét ki nem adják.

Ez volt az első legális Hamvas kiadás a mi időnkben. Nyolcvanháromban jelent meg, két évre rá nyolcvanötben a Karnevál, aztán sorra a Silentium a Vigiliánál, majd Az öt génusz és A bor filozófiája az Életünk kiadásában, aztán az Akadémiánál A láthatatlan történet. A Karnevált a Budai Művelődési Központ könyvtárából kölcsönöztem ki – ott árválkodott eleinte a polcin, titokban, észrevétlen jelent meg, senki sem kereste. Amikor aztán a Hamvas-kultusz beindult, gyorsan el is lopták. Csaknem a vesztemet okozta. Nem hagyott készülni az érettségire: nem tudtam letenni.

De vissza a világválsághoz. Nyolcvanötben kaptam egy példányt – én is, mint minden osztálytársam – osztályfőnökünktől. Első lapján a következő bejegyzés: „(Andrea) – tette. (Zsuzsa) szeretettel: Z. 1985. karácsonyán.” A névsorban ugyanis (Pleszkán) Andrea és (Réfi Oszkó) Zsuzsa közt álltam, s az osztályra bízott idézet a névsor szerint olvasódik, mindenkire jut egy-egy szó. Vasbányai Ferenc tanár úr szerette az ilyen gesztusokat. Hogy honnan tudott Hamvas könyvéről akkor harminckilenc példányt szerezni? Egyike titkainak.

Vasbányai Ferenc pedagógus volt. Azóta sem találkoztam hozzá mérhetővel. Most, hogy hurcolkodás közben kezembe akad a könyv, tudakolom a titkát. Talán több titka is van. Érdekes és emlékezetes embereket mutatott be nekünk, Jelenits Istvánt, Baránszky Jób Lászlót, másokat. Vele voltam először Esztergomban a Babits-házban és Galgamácsán. Elvitt Erdélybe, a legcudarabb Ceausescu-időkből. Teljes önmagát nekünk szentelte, nem éreztem repedést személyisége és hivatása közt.

De a legnagyobb titka: tudott kérdezni. Most, hogy Hamvas esszéit forgatom, érzékelek valami leheletfinom hasonlóságot. Hamvas is: mennyi kérdés! Bedobja a mondatokat. „A modern krízis vallásos krízis.” De hol a válasz? Minden mondat kérdéseket vet fel! Végre ráébredek, hogy a kérdezés a pedagógia alapja. Szókratész tudott kérdezni, Platón már nem. Szókratész filozófus volt, Platón nevelő. „Minden embernek új meg új viszonyt kell teremtenie, a kérdést más és más úton kell a maga számára megalkotnia. Mert a modern ember drámai szituációja éppen az, hogy milyen egyensúlyt állít

fel és tud felállítani a kultúrával való teljes elégedetlenség és a kultúra teljes helyeslése között.” Ez az, a titok itt van. Vasbányai tanár úr a kérdezést életelvvé tette, filozófus volt.

Prágai Tamás, 2006. dec. 30. Magyar Hírlap

Levél

Tisztelt Tanár Úr! Szigorú Osztályfőnököm! Kedves Zebi!

Nemsokára kéthetes leszel, két hetes, 77! (Ezt a csacsкасágot Csőváron „gyűjtöttem” N. Pali bácsitól egykoron, de sosem tudtam használni, most végre elsűthettem. Bocs!)

Szívesen és hitelesen tudnálak „megírni” és - noha nyilvánvalóan elfogult vagyok - tárgyilagos pontossággal is. Hiteles, tárgyilagos dolgozat születne, szép regény lenne „Belőled”. De nem lesz! Valószínűleg inkább hősköltemény lenne és attól tartok: ilyesmit ma már senki sem olvas.

Azt mondtam, elfogult vagyok. Miért is ne lennék az ? Nemzedékek sora igazolná, hogy elfogultságom szikár tárgyilagosság. Sajátos fintor, hogy pályád évtizedei egybeestek azokkal az évekkel, amikor a tanárság (is) apródonként vesztett presztizséből, ebbe azonban nem szívesen bonyolódna bele (talán majd máskor, egyszer). Amúgy is, nálam nem vesztett. Írtam Neked egyszer, röviden arról, hogy amikor lányaimnak összefoglaltam néhány fontos mondandómat, magam is meglepődtem, hogy évtizedek távolából milyen természetesen és pontosan tudtam felidézni fontos, életemet meghatározó tanárait.

Amikor „fiatalabb”, kerek évfordulóra készülődtem, szervezkedtem, közben töprengtem is. Első osztályfőnökséged diákjaként öregember voltam már (én is) akkor, de először mélázgattam a kérdés felett, hogy miért is lettél-lehattél már fiatalon is fogalom. Igen-igen ez nem túlzás. Először legenda, majd fogalom. Nagybetűs: A ZEBI.

Felteszem emlékszel, de azért - némi szerénységgel – felidézem azt a születnapot, amikor „naposként” jelentettem Neked, majd felolvastam az osztálynévsort, de a „fiúk” beceneveit használva (végtére is a Széchenyi-osztályban kaptad Te is, fogalommal lett nevedet).

Ötven éve (óh’ egek!), amikor naplómbe bejegyeztem születnapodat, szintén péntekre esett, mint most is (erről is írtam egyszer már, akkor a napló műfaj volt a hangsúlyos). Kiadói korszakomban sokszor találkoztunk és különleges öröm volt könyvet adni Neked. Tanárának a diák, s korántsem csupán köszönetemként, hanem mert tudtam-láttam, hogy „jó kezekbe” megy, örülsz. Örömmel néhány leveledet, többnyire intő, figyelmeztető Vasbányai-sorok ezek. Húsz (harminc-negyven) év után sem „szűntél meg” terelgetni engem, s bizonyára másokat, sokakat sem. A „lámpás” nem szűnt meg világítani! (Ez lenne az egyik vezérmotívuma a meg nem írott regénynek!). Mondok példát, hogy félreérthetetlen legyen, amit gondolok.

Néhány hete néztem-hallgattam a nyolcvan éves filológussal, Ritoók Zsigmonddal felvett beszélgetést. Kifogástalan mondatokban fogalmazott, kristálytisza gondolatokat. Sok egyéb mellett a bölcs „ókorász” azt mondta, hogy mindenkinek felett tanárnak tartja magát. Majd a reporter butácska kérdésére röviden leszögezte, hogy sosem világnézetet akart tanítani (mert azt nem lehet), hanem egyfajta nézet-és eszme-rendszert közvetíteni, egyfajta szellemiséget, ez ui. az egyetlen lehetőség, hogy valakinek sajátja alakuljon. Elmondja a magáét, világosan, pontosan, s ehhez igazíthatja gondolatait, majd véleményét a diák. Ilyen egyszerű!

Nos a Széchenyi-osztály *ofője* (ezt a nevet a Helikonban kaptad) ilyen tanár volt, s ilyen maradt. Lassan ötven éve őrzöm az emléket, melynek hátoldalán ez olvasható:

'Kell, hogy az embernek egy különálló világa legyen a maga saját öntudatában...'

(Prohászka, 1960. jún.)

Emléköl Z-i

Kedves Tanár Úr! Köszönöm, hogy lett, köszönöm a terelgetést, Isten éltesse!

Budapest, 2010. február 5.

Coppy

Vallomások egy iskoláról

(Kristóf Attila cikkei, Magyar Nemzet)

Mizsér Attila

Volt tanárai közül kikre emlékezik szeretettel?

Akikre felnéztem és akiket szerettem, bár lehet, hogy ők ezt észre sem vették; a magyartanárom, Vasbányai Ferenc, a némettanárom Kiss B. Zsolt, a biológiatanárom, Perczel Sándorné...

Milyen emberek ők?

Iszonyúan művelt embereknek éreztem őket. A nagyrabecsülésem alapja az, hogy a műveltség teljesítményeként is felfogható. Megpróbáltak nekünk ebből átadni, megvilágították előttünk az összefüggéseket. Akkor nem is fogtuk fel, hogy ez mire jó. De manapság, ha szóba jön valami, érzem, erről én tudok, erről hallottam már. A gondolkodásmódunkat valószínűleg tudatosan alakították. Vitatkoztak velünk oly módon, hogy a véleményünket komolyan vették.

Közösségi érzelmeire, gondolkodásmódjára hatott-e a „jóskás” nevelés? Befolyásolta-e például magyarságtudatát?

Ilyesmire tényszerűen nem emlékszem, de ha Vasbányaira gondolok, ahogy ismerem, biztos előjött nála. Van nemzeti érzés bennem, magyarságtudat, de ezt leginkább a sportnak köszönhetem.

És „jóskás” öntudata volt-e?

Nem érzem úgy, hogy elvárható lenne egy tizennégy-tizennyolc éves gyerektől, hogy tisztában legyen azzal, milyen suliba jár. A jóskás tudatot tanáraink hangsúlyozták, de nem tudom, hogy ez érzelmeinkben vagy öntudatunkban megnyilvánult-e. Ettől nem éreztem magamat sem többnek, sem kevesebbnek. De várjunk csak! Azért, hogy most közben beugranak a dolgok, biztos, hogy a gyerekekben is létezett ez az érzés, ha nem is tudatosodott bennük akkor. Most, hogy kissé szétnéztünk a világban, rájövünk, nem akármilyen iskola volt az.

A nem akármilyen, milyen hát?

Biztos, hogy demokratikus szellem uralkodott ott. Becsültek bennünket, tudták, hogy egy serdülő már majdnem kész embernek mondható. A tanári kar szakmailag képzett volt, de nem szakbarbár. A saját

szakmáját senki nem helyezte mindenek fölé, és nem nézte le a másikat. Az egész nevelőtestületnek nyilván volt egy jó, közös koncepciója, ez a legtöbbet érő. Az viszont sose baj, ha minden tanár a saját tantárgyát igyekszik megszerettetni. A tanár tegye meg ezt. Világos, hogy ez a kettő nem mond ellent egymásnak. Osztálytársaim közül egy csomó mérnök vagy orvos lett vagy tanár. Nyolcvannégyben volt egy osztálytalálkozó, ott szépen kijöttek ezek a dolgok. Sokan elérték az életcéljukat.

Miképpen gondol vissza most a József Attilában töltött évekre?

Én azt hiszem a középiskolás kor a legfelelőtlenebb és legfogékonyabb időszak az ember életében. Ezt akkor nem nagyon tudtam, most, utólag mély igazságként fogom fel. Amikor ennyi idős az ember, zajlik az élet, de különösen nem törődik vele. Később bonyolultabb és felelősségtelibb, és érzéketlenebb lesz az egész. Sajnálom azokat, akik rossz érzéssel gondolnak vissza iskolájukra. Én nagyon jól éreztem magamat ott, a négy év alatt...

(Mizsér Attila 1985-ben lett öttusa-világbajnok)

Kovács Gábor

Olyanformán öltözködik, mint a diákjai. Drapp dzsekit, könnyű fehér pulóvert, kockás flanelinget és Wrangler-farmert visel. A haja barna, enyhén őszülő. A szeme kék. Most arra kérem, beszéljen egykori tanárjáról, Vasbányai Ferencről.

Irodalmat és történelmet tanított. Ezzel együtt erkölcsi tartást, európai és magyar hagyománytisztelést, emberi melegséget, a problémák, ellentmondások iránti érzékenységet, következetességet, a szükséges mértékig szigorot, fegyelmezettséget, türelmet, nagyvonalúságot és derűt adott nekünk. Számomra sokáig ő jelképezte ezt az iskolát.

Milyen iskola ez?

Amikor idejártam, jelentett egy kiváló focicsapatot, amely bennünket rendkívüli módon összetartott, jelentette a kamaszkalandokat..., nem éreztem magamat szellemileg korlátozva.

Most tanárként milyen ez az iskola?

Azt hiszem, minden szempontból, emberként, tanárként magamat adhatom. Olyan bizalom vesz körül, amely felelősséget ró rám, amit nagyon kell becsülni és tiszteletben tartani. Annál is fontosabb ez, mert a történelem középiskolai szinten olyan stúdium, amely életre szól, vagy életre szólhat. Úgy gondolom anélkül, hogy értéksorrendet kellene megállapítani, a tantárgyak között az irodalomnak és történelemnek kiemelkedő szerepet kell juttatni minden iskolában. Ha egy szellemi műhelyben egy olyan pedagógust, aki az európai és a magyar hagyományokat értékszempontnak tartja, nem korlátoznak a munkájában, ezt én hatalmas lehetőségként becsülöm meg. Azt érzem és azt éreztetik velem, itt, ebben az iskolában, hogy mindabban, amit a magyar sorskérdésekről, a múlttól, a jelenről szólva elmondok a gyerekeknek, csakis a saját magam lelkiismeretének tartozom számadással. Tehát mindazt, amit igaznak érzek, megfogalmazhatom és elmondhatom. Számomra ez a bizalom és ez a lelkiismereti szabadság ennek az iskolának a lényege.

Ebben a szabadságban és bizalomban mi a cél?

Mit akarunk elérni talán? Azt szeretnénk, hogy becsületesebb, igényesebb, az emberi civilizációhoz méltóbb legyen az általunk nevelt gyerekek révén a világ.

(Kovács Gábor gimn. tanár, JAG)

Radványi András

Milyen volt az első pillanat?

A tanár úr, K.G. szépen felöltözve fogadott bennünket. Látszott rajta, hogy nagyon komolyan veszi a dolgát, így hát minket is. A szándékairól akkor, persze, semmit se tudtunk még, eltartott egy ideig, amíg megértettük, ő olyanfajta ember, aki úgy érzi, hogy a világon változtatni kell. Tehát békétlen, nem megalkuvó. Nem mindenki szereti őt. Néha megdöbbenek, hogy vele kapcsolatban milyen ellenséges véleményeket lehet hallani.

Hogyan gondolsz az iskolára?

Szeretek idejárni. Azt hiszem, az a szellem, ami itt uralkodik, kedvez a tehetségnek és az egyéniségnek. Van egy csomó olyan tanárunk, aki nagy hatással van rám, K.G.-n kívül például Vasbányai Ferenc. Olyanokról is elmondhatom ezt, akik engem nem tanítanak. Az idősebb férfitanár klasszikus típusa például Kiss B. Zsolt, csodálatos ember, nagyon szigorú, korrekt, precíz, ugyanakkor végtelen szeretet árad belőle.

(Radványi András III. o.)

Horváth Krisztina

Jakab György történelemtanár ajánlotta beszélgetőtársamul a negyedikes Horváth Krisztinát... - „...*olyan élményem is van, hogy egy-egy gyerek azért határozta el, hogy történész lesz, mert én tanítottam. Krisztina ezek közül való.*”

-...öt éves koromtól ornitológus akartam lenni, ide a gimnáziumba úgy jöttem, hogy nagyon fogom tanulni a biológiát, aztán kaptam két csodálatos szaktanárt, magyarból és történelemből, így történt, hogy a madarászás hobbi lett, a történelem-irodalom pedig életcél. Sokan vagyunk így, hogy természettudományok iránti érdeklődésünket egyszercsak fölülmutta a humán tárgyak iránti vonzalom.

(A két csodálatos tanár: Dénes István és Jakab György.)

-Ebben az iskolában több olyan pedagógus van, akire hagyomány felnézni, mert olyan plusz van bennük, műveltségben, emberi tartásban. Vasbányai Ferenc, Kiss B. Zsolt, Kovács Gábor Lukácsi Huba... Nagyon fontos, hogy ezek az emberek itt vannak, nemcsak azért, mert szaktárgyaikat magas fokon tanítják, hanem azért is, mert belőlük érdeklődés és vonzás árad felénk. Sok olyan tanárunk van, aki előtt az ember nem akar lebögni, hanem arra törekszik, hogy becsülete legyen.

Méri Tamás

Tanáraitól kérdezem.

Őket két szempontból ítélem meg: mennyire jók szakmailag, és mennyire emberek. Néha-néha, ha átgondoltam az első öt helyre férfiak kerültek. Kiss Zsolt feltétlenül nagy ember. Vasbányai Ferenc nem tanít, de nagyra tartom, Krichknopf tanár úr kifejezetten jó ember, akit lehet szeretni.

(Itt megkérdezem, mi a véleménye Palotás Jánosról, az igazgatóról?)

Azt mondják róla néha hiú, nagyképű, nagymellényű. Mások: ha nagymellényű, oka van rá. Mindent megtesz az iskoláért. Tekintélye van, kicsit félnek tőle, alapvetően jó fejnek tartják.

(Miért nagy ember Kiss Zsolt és Vasbányai?)

Kiss Zsoltban olyan hatalmas szeretet van, mintha nem is emberi forrásból jönne. Amit csinál, borzasztó nagy szeretettel csinálja. Melegség árad belőle. Szeretetre próbál mindenkit nevelni, miközben a tárgyaiból megtanítja mindazt, amit lehet. Vasbányai Kiss Zsolthoz hasonló jellem. Benne ötvöződik a tudomány, a szeretet, a humor. Olyan karakter, aki hat. Tud bepillantani az ember életébe. De van néhány olyan tanárunk is, akit nem lehet szeretni. Szembetűnő jel ezeknél a férfiatlanság, a szakértelem hiánya. Azokat a tanárokat kedvelik a gyerekek inkább, akik szigorúak, és tudnak tanítani. Utálják azt, aki sokat beszél és semmit se mond. A dirivel kapcsolatban annyi biztos: ha új tanárokat hoz, azok nagyon jók.

(Legvégül arra kérem, próbálja megfogalmazni, miben különböznek a Kiss B. Zsolthoz hasonló emberek az átlagostól.)

Nincs bennük önzés, irigység. Nem az élet gyakorlati része, a mindennapi gond és a szokványos vágyak kötik le őket. Én úgy érzem, világosságot és tisztaságot akarnak. A szigorukban is van jószág. Számunkra pedig az a legfontosabb, hogy törődnek velünk. Önérzetre, gondolkodásra, érzésre tanítanak. Ahogy figyelem a gyerekeket, mindig szóba jön: nekünk kellene valamit csinálni, mi vagyunk az új nemzedék. De sokan azt mondják, mit tehetek én, ki hallja meg a hangomat? Én úgy érzem, nem szabad átlépni semmin, mindenkinek el kell vállalnia a saját életében azt, amit hozzáadhat az emberi kultúrához.

(Méri Tamás, IV. o.)

Egy bejegyzés a kockás füzetből (1975-78)

A tovarobogó évek távlatából való visszaemlékezés őszinteségével, a múltat nem kozmetikázó realitásával, tennék pár követ az Alma Mater eszme-barikádjára, e kis pepita füzet segítségével.

Iskolánkra, mely József Attila költőnk (a leg-ek nélkül, így őszintébb) nevét viseli, jó érzéssel gondolok vissza. Az épület, mint matéria, kézzelfoghatóságával, stílusával adott volt már évekkal előtted. De Te és sajnos igen kevés ember-tanártársad a szellemi, kézzel nem fogható értéket adtad, méltón névadójához. Az emlék-kép két összetevője közül az utóbbi mérhetetlen érték a számomra. Téged nem evett meg a honi rozsda, sem akkor – sem most, sem az elkövetkezendőkben. Ady idézete találó:

„Én tömeg-Mának nem adtam magam,
Nekem az ember egy folytonos ember,
S nekem semmi ma sem vigasztalan...”

Ilyennek ismertelek meg iskolai éveim alatt és utána is.

Nem szeretek kapni, ha érzem az adakozó izzadságszagú erőlködését. Utálok dolgozni, ha azzal munkát végzek, de bármit megcsinálok, amit úgy érzek, hogy kényszer nélküli és örülök az eredménynek, még akkor is, ha az másnak semmi. Szeretek adni, őszintén a viszonzás elvárása nélkül. Nos, sokat kaptam Tőled, a legtöbbet az iskolán belül, azzal ahogy az órákat felépítetted, ahogy előadtad, ahogy nem munkából tanítottál. Szerettél és szeretsz adni. Nem köszönök semmit, mert megfogalmazhatatlan. Szeretnék emberré válni, a „szív és az értelem tisztaságá”-val. Nem akarok nyikorogni a rozsdatól. Nem könnyű, látom példádát és ez segít. S ha ez sikerül, akkor szeretnék ember maradni.

Az idő Téged sem kímél, megy, halad, rohan, de a közösség (ha személy és szám szerint bővül is) az megmarad – ember marad. Az emberségesség nem tárgy, nem eszköz, ezt elveszíteni nem tudod mint egy esernyőt.

Arra kértél, hogy házi feladatomat a kis pepita füzetbe írjam meg. Amit írtam, úgy is érzem, nem holmi „vidéki tanítónak kijáró bőségkosár”. Örök valamit mutattál nekem, segítséget az emberré váláshoz, egyszerű őszinte példáddal. József Attila szellemében, Ady szellemében; „Nekem az Ember egy folytonos ember”, méltó helyükre rakva napjainkat minden mellverés és szájtépés nélkül.

Tedd hát eme apró kavicsot a barikádra!

**Így szólt a válogatott hoki-kapus.
(P.Gy. 1966, IV. g)**

*(Ha csak ezt kaptam volna „vissza” félévszázad
után – elegendő lett volna jutalmul...)*

Feri!

...Mindig ezek az áldott megrendülések és szembesülések! Mindig egy újabb fénycsóva, a lélek fénye, a szellem fénye. Ugyanakkor a szívszorító magány... – mégis, ez az egyetlen út: az egyszerűség, az önmagunkra dőbbenés gyönyörűsége, felelőssége, lehetősége. Ez a tündéri egyensúly, amelyben adakozó ölelésünk végül önmagunkra szárad. Hány stációja van magányunk feloldódásának és megkövülésének? Hány stációja van titkos önátadásunknak és önfeláldozásunknak? S fel tudunk-e készülni arra a nevezetes pillanatra önmagunk szellem-katedrálisában, amikor a megnyílásunk palástját bezárva kiállunk a termékeny megsemmisülés végtelenségébe? – Talán emlékszel egy régi levelemre, amiben azt írtam, nem tudom, miért születtem. Képzeld, bennem egyre súlyosabb ez a „nem tudás”. Úgy érzem, egyre mélyebben és mélyebben veszek bele az ismeretlen isteni szándék sűrűjébe. Tehát számomra nem az a válasz erre a kérdésre, hogy milyen készségekkel vagyok megáldva, és hogy képességemet tovább adom-e, – mert ez az élet válasza, az embereknek adandó felelet, vagy akár az én benső válaszom, de csak azért, mert emberek között élek; a lelkiismeret válasza, a bűntudat válasza.

Én, had menjek tovább! Bűneim, mulasztásaim, gyengeségeim nem ronthatják meg azt a sérthetetlen, isteni (ha úgy tetszik azt a gyermeki) fenséget, ami mindenek fölött áll. Az ítélet fölött is! Ugye érted: nem akarok én elmenekülni ember-ségemből, hiszen ez az életem, ez helyez az emberek közé, ezek a szabályok. Sújtson le! Félek is ettől. De amikor Istent keresve magamba mélyedek, valahogy mindig Istennek az az arca jelenik meg előttem, ami már nem emberi. Alig bírok moccanni ilyenkor. Tulajdonképpen megdermedek. Csak valami halvány lüktetést érzek, ami szinte meg is szűnik. Nagyon józan és figyelmes vagyok ilyenkor. Erre mindenki azt mondaná, gyáván képzelődöm, bebeszélem magamnak. (De az ostya bevételekor Jézus teste?!...) Életünk és létünk misztikussága, mágiája, titka átemel abba az irracionálisnak mondható tartományba, ahol más törvényszerűségek működnek, mint ideát. Minden nap megállok itt, oda simulok, töprengek, gyötröm magam, felajzva, boldog remegéssel. Néha elerőtlenedek és nagyon megijedek. De nincs mitől félnem. Miért kéne félnem?! – Miként lehet ezt az extázist nap-mint-nap átélni: hogy minden az élet, és semmi?! – Szokatlannak tűnő kérésed magasra emelt hirtelen, körbeölelte szívemet és megélesített. Hiszen rendületlen reménnyel mindig is a végső szavakat keressük. Isten titka, hogy azokat csak némaságunkban leljük meg. Isten titka, hogy miért engedi mégis átélni e sejtelmeket.

Szeretettel öllelek



(ps. még ne halj meg. Még nem vagyok készen)

2009 október 15

ÉLETÜNK KÖZÖS KÖNYVE

Egy különös férfiról írok... Negyven éven keresztül magyar irodalmat (történelmet, művészettörténetet) tanított egy jó nevű budai gimnáziumban. Nyugdíj után még a könyvtárat vezette, órákat adott, aztán „visszavonult”. Mindig szürke köpenyben járt, komoly volt és fegyelmezett, minden tekintetben igényes. Tartás volt benne, méltóság, férfiasság; és csipkelődő humor, irónia, nemes derű. Fiatal életek mocorgó lelkét-szellemét kellett a gyerekkor melengető fészkéből röptetnie a kalandos messzeségbe. Szúrósan is mosolygós tekintete a magasabb világrend üzeneteit gazdag élettapasztalataival összeszőve közvetítette, és osztotta meg velünk. Az igazán nagy pedagógus ezeket a súlyokat teszi a rábízottak vállára, érzékeny emberismerettel. Jóval később jöttünk rá, hogy felnőtté váló életünk legsérülékenyebb éveiben egy angyal állt mellettünk. Nagyon is emberi, hús-vér angyal, elhivatottságában felelős alázattal. Létezésünk lényegének kibontását, lendületbe hozását, működésének praktikus elsajátítását neki köszönhattuk. A már csak nevében poroszos, inkább játékos szigor, a tanítás után, régebbi tanítványok látogatásával együtt, családi-as együttlétté szelődött; a 10-12 mondatos dolgozatok önvallomása a tananyagba szövődött; az izgatott beszélgetések és gyónások nyűgei atyai barátsággá mélyültek. A szellem és a lélek végtelen kincses tárából merítettünk minden nap. Gazdagodtunk, gyarapodtunk, formálódunk. Vele minden perc izgalom volt. Minden könyv, vers, történet egy új világot tárt elénk. Tapasztalatai, anekdotái a valódi élettel szembesítettek. A dolgokhoz való hozzáállása méltóságot és meleg emberséget sugallt. Véleménye bármiről-bárkiről, igazodási pont volt. Metsző és láttató értékelései által szinte beavatottnak érezhetjük magunkat. Vele beszélgetve, őt hallgatva valódi felnőttekké kezdtük válni; egy-egy elejtett, sejtelmes mondata izgalmas távlatokat nyitott. Finom élcelődései mögött önfeláldozó lélek magasodott. Egy férfi állt előttünk, céltudatos, okosan konok bölcsességgel. Egy elegáns szellem. Erkölcsiben kikezdhetetlen. Szigorú, de férfiasan gyöngéd, mint egy apa. Hivatásának mestere. Egy szóval ő volt az életünkben, akitől mi önzetlenül, tékozló nagyvonalúsággal csak kaptunk. Noha egy későbbi osztálytalálkozón csendesen és büszke hálával azt mondta: én sokkal többet kaptam tőletek. Ő volt az, aki rendszeresen megjelent „családlátogatáson”; ő volt az, aki felkereste haldokló kollégáit, aki utolsó útjára mindenkit elkísért. Keze alól művészek, politikusok, tudósok kerültek ki; illetve mi mindnyájan, „nevezetes névtelenek”. – Az eddigi sorokból úgy tűnik, múlt időben írok róla, mintha nekrológot fogalmaznék. Nem véletlenül... Ugyanis kissé morbid módon, már évekkel ezelőtt megvásárolta a te-

metőben sírhelyét. Hajdani tanítványával sírkövet faragtatott rá, és titokzatos szöveget vésetett bele. – Ezzel elérkeztem mondandóm lényegéhez. Az történt ugyanis, hogy egy régebbi osztálytalálkozón, a nagy zsibongás közepette, megfogva könyökömet diszkréten félrehúzott, és ezt mondta: *„Te fogsz elbűcsúztatni engem! Megírom a beszédet, csak fel kell olvasnod. Annyi temetésen voltam már, és annyi jószágosan buta közhelyet hallottam, úgy döntöttem, nekem kell megírnom, hiszen én ismerem a legjobban magam.”* Az ilyen kérés keresztül döfi az ember szívét, és ahogy telt az idő, súlya egyre csak nehezedett... – majd néhány év múlva véglegesen a kezembe tetetett, mert ellentmondást nem tűrő szelídséggel így szólt: *„Készülj, neked kell megírnod, ismersz már annyira.”* – Azóta minden találkozásunkkor vissza-visszatér rá, rövid levelekben, telefonon egy-egy mondattal, utalással meglebbent kis titkokat, mozaikokat, és szurkál, hogy igyekezzek, még életében szeretné elolvasni. Egy későbbi alkalommal, hosszú életet kívánva jeleztem is, hogy készen vagyok, megírtam. „Na, hadd lám!” – csillant föl a szeme. De erre csak egy választ adhattam: – Nem lehet, meglepetés lesz...! Ebben maradtunk. – Azt mondta egyszer, sosem voltak igazi, életkorához illő barátai, mindig a tanítványai lettek legközelebbi barátai. Velünk, bennünk és általunk épült. Így hát mi mindannyian benne vagyunk, és ő mibennünk. Többször is említette, ha elérkezik az idő, meg fogja írni élete nagy könyvét. Mi lesz az, regény, memoár...? – kérdeztem. Sejtelmesen mosolygott. És egyszer csak letette asztalomra a két kötetes *leveles-könyvét*, a hozzá írt leveleink gyűjteményét. Elakadt a szavam. Ez lett tehát a főműve: a végtelen befogadás és önátadás testamentuma. Mi írtuk meg a regényét, azaz őt magát? Mi lettünk az ő nagy regénye, és fordítva, mintegy tükörben, egymás beteljesülése?! Csak rövid, vallomásos mondatai vannak a könyv végén; és sok száz oldalon a mi hozzá írt leveleink, a hatvanas évek elejétől napjainkig; Amerikából, Nyugat-Európából, vidékről, mindenhonnan. Nagy ívű sorok és jelentéktelennek látszó beszámolók. Lélekmélyi vallomások és csacsogások, költői szavak és drámai fájdalmak, szárnyalások-hanyatlások-bukások dokumentumai. Sajátos kortörténet, élet- és lélekrajzok, kalandos karrierek és megfeneklő sorsok; küzdelmek a történelem és a politika malomkövei között; gyötrelmek, szerelmek, szenvedések, magunkra találások, és magunk elvesztése. Kis közép-európai karnevál. Miközben beszámoltunk saját életünkről, mintha kíváncsi tükörbe beszéltünk volna; miközben olvasta leveleinket: mintha a saját életével-életművével szembesült volna. Magányaink és öleléseink összefonódtak. Ez a két kötet a felemelő alázat apoteózisa: lelkek mágikus köteléke! Az ölünkbe tette önmagát. – Nyolcvannyolc éves. Fizikailag, szellemileg pont olyan friss, mint régen. Reggeltől estig jár-kelel a városban, felkeresi tanítványait, vibrál, anekdotázik, elemmez, értékkel, bárhol rögtönzött órát tart. Csak lohol utána a halál, mert barátunk lépéselőnyben van. Általunk már túlélte magát.